

УДК 354

С. В. СЕМЕНКО

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЦІНОУТВОРЕННЯ НА ПОСЛУГИ ДЕРЖАВНОГО ПРОБІРНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Проаналізовано організаційно-правові аспекти ціноутворення на послуги державного пробірного контролю в Україні. Обґрунтовано вдосконалення нормативно-правової бази у цій сфері.

The organizational and legal aspects of pricing on services of state assay control are analysed in Ukraine. Grounded perfection of legislation in this sphere.

Ключові слова: ціноутворення, пробірний контроль, правова база.

В Україні з початку незалежності створилося постсоціалістичне суспільство, яке характеризується як особлива соціальна спільність, котра постала після падіння тоталітарного соціалізму і визначається перехідним станом, високим ступенем динаміки валового внутрішнього продукту порівняно з країнами з ринковою економікою, нестабільністю основних інститутів і структури загалом, одночасно модернізуючись у напрямі втілення основоположних цивілізаційних цінностей (народовладдя, ринкової економіки, захисту прав людини). Одним з них поступово стає цивілізоване ціноутворення, яке притаманне країнам з розвинутою економікою та високими демократичними цінностями, у тому числі і на послуги, що надаються органами державного управління та виконавчими органами місцевого самоврядування.

Вивченню проблеми ціноутворення в контексті економічної науки приділяли увагу такі українські науковці: М. Артус, Т. Горобчук, Н. Костевич, В. Корінев, О. Скачков, Н. Ушакова, А. Чуракова, Л. Шкварчук, Р. Яценко. Але вони досконало не розглядали аспекти ціноутворення на послуги державних органів виконавчої влади, а тим більше у сфері державного пробірного контролю за якістю ювелірних виробів з дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння. З юридичної точки зору питання ціноутворення розглядала Г. Джумагельдієва, але правовим аспектам ціноутворення на послуги державного пробірного контролю не було приділено достатньої уваги.

Мета статті – дослідити сучасну нормативно-правову базу у сфері ціноутворення на послуги, які надаються органами державного пробірного контролю та за результатами аналізу сформулювати пропозиції щодо правового регулювання цього питання.

Перехід України до ринкових відносин кардинально змінив роль ціни, яка стала економічним важелем, що, у свою чергу, суттєво впливає на результати виробничої, фінансової та соціальної діяльності кожного господарюючого суб'єкту. Ефективне використання ціни потребує подолання багатьох традиційних теоретичних і

практичних уявлень, підходів та рішень, які недостатньо відповідають сучасним умовам діяльності вітчизняних підприємств. Вирішення даної проблеми пов'язано з удосконаленням організаційно-правових аспектів ціноутворення на підприємстві з урахуванням особливостей вітчизняного ринку.

Уведення в дію Закону УРСР “Про ціни і ціноутворення” визначило базову структуру системи цін на вітчизняному ринку (фіксовані, регульовані та вільні). У сучасних умовах державна цінова політика зорієнтована на встановлення партнерських відносин між суб'єктами економіки і її завдання полягає в забезпеченні здорової конкуренції на ринку. Функціонування вітчизняних цін характеризується єдністю процесу формування витрат у всіх сферах і галузях господарської діяльності, взаємозв'язком суб'єктів вітчизняної економіки при реалізації продукції та взаємодією елементів ринкового механізму господарювання із сектором державної економіки. Основні недоліки діючої системи цін проявляються в тому, що в умовах розбалансованості внутрішнього ринку існує досить висока частка вільних цін, недостатньо уваги приділяється механізму їх “відпуску” та простежується орієнтація вітчизняних цін на світовий рівень.

У сучасних умовах процес ціноутворення повинен бути зорієнтованим на споживача. У даному разі роль попиту є визначальною, що відповідає сутності ціннісного підходу до формування ціни. Її дієвість значною мірою залежить від обопільного бажання споживача та виробника прийти до розумної поступки при встановленні рівня ціни на продукцію. Цінність продукції для споживача, що характеризується мірою його задоволення при її використанні чи споживанні, суттєво впливає на обсяг її реалізації на ринку. Важливо також враховувати враження споживачів про продукцію підприємства, яке формується під впливом порівняння її споживчих властивостей та ціни. В умовах зростаючої конкурентної боротьби на вітчизняному ринку це дозволяє зорієнтувати підприємство на активізацію маркетингової діяльності, передбачити появу та наслідки небажаних обставин, а також знайти правильний вихід із проблемної ситуації.

Після проголошення незалежності України рішенням Уряду відповідальність за здійснення політики державного пробірного контролю покладено на Міністерство фінансів України та новоутворену Державну пробірну палату України, до складу якої ввійшли чотири державні інспекції пробірного контролю колишнього СРСР.

У 1999 р. Указом Президента України від 15 грудня 1999 р. № 1573/99 “Про зміни у структурі центральних органів виконавчої влади” [3] було ліквідовано Державну пробірну палату України. Водночас постановою Кабінету Міністрів України від 28 квітня 2000 р. № 732 [5] утворено Державну пробірну службу та казенні підприємства пробірного контролю. Новоутворені казенні підприємства пробірного контролю згідно із наказом Міністерства фінансів України від 18 травня 2000 р. № 106 “Про утворення казенних підприємств пробірного контролю та питання діяльності Державної пробірної служби” [6] та на підставі статутів є правонаступниками прав і обов'язків державних інспекцій пробірного контролю, крім контрольно-наглядових функцій у сфері державного пробірного контролю і перевірок додержання суб'єктами господарювання вимог чинного законодавства у процесі здійснення ними операцій з дорогоцінними металами і дорогоцінним

камінням.

Під державними послугами можна вважати послуги, що надаються громадянам і їх об'єднанням, фізичним і юридичним особам державними органами. Пропонується розглядати термін “державні послуги” як консолідуючий термін, що об'єднує поняття “управлінська” і “адміністративна послуга”. У цілому під “державною послугою” пропонується розуміти дії державних органів стосовно реалізації функцій і завдань держави, визначених Конституцією України, іншими законодавчими актами. Послугами в цьому випадку є надання користувачам результатів виконання функцій державних органів, за допомогою яких останні виконують зобов'язання держави перед громадянами – забезпечують реалізацію їх прав і обов'язків.

Управлінську послугу будемо розглядати як зміст функціональної діяльності державного органу стосовно вироблення і реалізації державної політики з регулювання певного сектору економіки чи соціального життя.

Адміністративна послуга – це результат здійснення владних повноважень адміністративним органом, що, відповідно до закону, забезпечує юридичне оформлення умов реалізації фізичними та юридичними особами прав, свобод і законних інтересів за їх заявою [7].

Наведені визначення не можна вважати вичерпними. Так, зокрема, існує думка щодо визначення державних послуг. До них треба відносити послуги, які надаються не тільки органами державної влади, а й державними установами, організаціями, підприємствами. Також є потреба у введенні поняття публічних послуг як таких, що надаються державними органами та органами місцевого самоврядування, а також муніципальних (комунальних) послуг, які надаються органами місцевого самоврядування та комунальними установами, організаціями, підприємствами.

З огляду на зазначене вище, можна вважати, що послуги, які надаються казенними підприємствами пробірного контролю з обов'язкового випробування та клеймування ювелірних виробів з дорогоцінних металів, відносяться до адміністративних послуг. І питання формування вартості цих послуг має регулювати наказ Міністерства економіки України від 28 вересня 2007 р. № 329 “Про затвердження Методичних рекомендацій щодо визначення собівартості платних адміністративних послуг”.

Водночас, відповідно до ч. 2 ст. 77 Господарського кодексу України, казенні підприємства, до яких відносяться казенні підприємства пробірного контролю, самостійно організовують виробництво продукції (робіт, послуг) і реалізують її за цінами (тарифами), що визначаються в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, якщо інше не передбачено законом [1]. Згідно зі ст. 4 Закону УРСР “Про ціни і ціноутворення”, Кабінет Міністрів України визначає перелік продукції, товарів і послуг, державні фіксовані та регульовані ціни і тарифи, на які затверджуються відповідними органами державного управління [2], але тарифи на експертно-пробірні послуги, що надаються казенними підприємствами пробірного контролю, до переліку тарифів, які регулюються органами виконавчої влади, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 25 грудня 1996 р. № 1548

“Про встановлення повноважень органів виконавчої влади та виконавчих органів міських рад щодо регулювання цін (тарифів)”, не включено [4].

Виходячи з того, що згідно зі ст. 3 Закону УРСР “Про ціни і ціноутворення” передбачено розширення сфери застосування вільних цін, підвищення якості продукції, створення необхідних економічних гарантій для виробників, орієнтації цін внутрішнього ринку на рівень світового ринку [2] казенні підприємства пробірного контролю встановлювали тарифи згідно із калькуляцією експертно-пробірних робіт за погодженням з Державною пробірною службою Міністерства фінансів України, яка була органом управління майном.

Разом з тим, згідно з п. 3 р. IX “Прикінцеві положення” Кабінету Міністрів України потрібно затвердити нормативно-правові акти, передбачені Господарським кодексом України [1], а саме: питання формування тарифів на продукцію (роботи, послуги) казенних підприємств пробірного контролю.

Крім того, законодавство про ціноутворення – це складний інститут, який знаходиться на стику господарського, податкового й адміністративного законодавства і включає в себе нормативно-правові акти, що регулюють господарську діяльність у сфері визначення цін. З урахуванням вищевикладеного вважаємо за доцільне системний розгляд законодавства про ціноутворення з метою здійснення не фрагментарного, а комплексного його вдосконалення у напрямі ціноутворення на послуги державного пробірного контролю.

Тому для вирішення цієї проблеми потрібно на урядовому рівні прийняти нормативно-правовий акт щодо врегулювання питання формування вартості послуг, що надаються казенними підприємствами пробірного контролю.

Для вирішення зазначеного вище питання є два шляхи:

1) внести до постанови Кабінету Міністрів України від 25.12.1996 р. № 1548 “Про встановлення повноважень органів виконавчої влади та виконавчих органів міських рад щодо регулювання цін (тарифів)” змін, які б передбачали створення органу, який централізовано і авторитарно встановлював єдині ціни на послуги державного пробірного контролю в Україні;

2) розробити та затвердити на урядовому рівні єдиний прозорий методичний підхід до формування ціни на послуги державного пробірного контролю в Україні.

Розглянемо недоліки і переваги запропонованих шляхів вирішення зазначеної проблеми. У разі передбачення у вищезазначеній постанові Кабінету Міністрів України послуг державного пробірного контролю в Україні створюється монополічне становище, що призведе до негативних наслідків як для споживачів зазначених послуг, так і для самих казенних підприємств пробірного контролю. Водночас, зазначене рішення суперечить ст. 190 Господарського кодексу України та ст. 3 Закону України “Про ціни та ціноутворення”, якими передбачено розширення сфери застосування вільних цін, підвищення якості продукції, створення необхідних економічних гарантій для виробників, орієнтації цін внутрішнього ринку на рівень світового ринку [2].

Другий шлях складніший, але від нього отримують перевагу як споживачі цієї послуги, так і самі її виробники. В основі базового методологічного підходу до формування цін буде лежати синтез пропозиції та попиту з одночасним урахуванням

витрат виробника та потреб споживача. У разі розробки та затвердження на урядовому рівні єдиного прозорого методичного підходу до формування ціни на послуги державного пробірної контролю в Україні встановиться єдиний прозорий механізм до формування цін на суспільно необхідні послуги – експертно-пробірні, що надаються казенними підприємствами пробірної контролю. Цей методичний підхід установить порядок формування цін на послуги експертно-пробірної контролю, чим забезпечить виконання вимог частини другої ст. 77 Господарського кодексу України. Водночас, у разі затвердження цього підходу, він не обмежуватиме раніше встановлений порядок регулювання формування цін на послуги експертно-пробірної контролю вищезазначених підприємств, а лише чітко регламентуватиме порядок формування цін та визначатиме орган державної влади, на який покладатимуться функції з контролю за порядком формування цін на послуги державного пробірної контролю.

Разом з тим, в умовах вітчизняного ринку результативність цінової діяльності підприємств значною мірою залежить від правильності вибору методу ціноутворення. Стратегія цінової політики підприємств в основному базується на використанні прямих методів. Формування ціни може бути зорієнтовано відповідно на ціноутворення по витратах, на основі попиту або з урахуванням конкурентоспроможності продукції. В основі цінової тактики лежить використання непрямих методів ціноутворення, що спрямовані на стимулювання процесу реалізації продукції при визначеному рівні ціни в умовах реальної ринкової ситуації. Розуміння структури ціни пропозиції та особливостей формування її елементів дозволяє створити умови для забезпечення прибуткової діяльності підприємства на ринку. При формуванні ціни здійснюється розрахунок витратної та прибуткової її частин, а також визначення співвідношення між ними з урахуванням конкретної ринкової ситуації. Ціна пропозиції може також включати стимулюючі знижки та націнки (надбавки) до неї, податок на додану вартість тощо.

Також треба звернути увагу на здійснення контролю при формуванні та впровадженні цінової політики підприємств, що дозволить значно підвищити ефективність процесу реалізації продукції. Залежно від завдань, що вирішуються, виділяються два види контролю: стратегічний і тактичний. Планування контролю цінової діяльності підприємств повинно охоплювати весь процес формування та реалізації цінової політики. Значною мірою це буде досягнуто при використанні наскрізного стратегічного планування, яке зорієнтовано на створення і підтримку конкретної відповідності між цілями підприємства та його можливостями при визначеному рівні ціни. Органічне поєднання планування та контролю цінової діяльності визначає сутність контролінгу в ціноутворенні, який зорієнтовано на досягнення поставленої цілі цінової політики й охоплює повністю процес формування та використання ціни при реалізації продукції на ринку. Тому державний орган управління казенними підприємствами пробірної контролю повинен обов'язково здійснювати контрольну функцію щодо формування цін на їх послуги.

Отже, з проведеного дослідження та з метою прозорого формування цін на

послуги державного пробірною контролю необхідно розробити та затвердити на урядовому рівні єдиний прозорий методичний підхід до формування цін, який обов'язково повинен передбачати такі розділи: механізм формування цін та її складові, порядок затвердження та коригування цін.

Література:

1. Господарський кодекс України // Голос України. – 2003. – № 49–50.
2. Закон ВР УРСР “Про ціни та ціноутворення” // ВВР УРСР. – 1990. – № 52.
3. Указ Президента України “Про зміни у структурі центральних органів виконавчої влади” від 15 грудня 1999 р. № 1573/99 // Урядовий кур'єр. – 1999. – № 237. – 17 грудня.
4. Постанова Кабінету Міністрів України “Про встановлення повноважень органів виконавчої влади та виконавчих органів міських рад щодо регулювання цін (тарифів)” від 25 грудня 1996 р. № 1548 // Урядовий кур'єр. – 1997. – № 11–12. – 23 січня.
5. Постанова Кабінету Міністрів України “Про утворення Державної пробірної служби та казенних підприємств пробірною контролю” від 28 квітня 2000 р. № 732 // Офіц. вісн. України. – 2000. – № 18. – Ст. 744.
6. Наказ Міністерства фінансів України “Про утворення казенних підприємств пробірною контролю та питання діяльності Державної пробірної служби” від 18 травня 2000 р. № 106. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>
7. Наказ Міністерства економіки України “Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів надання адміністративних послуг” від 12 квітня 2007 р. № 219. Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>
8. Наказ Міністерства економіки України “Про затвердження Методичних рекомендацій щодо визначення собівартості платних адміністративних послуг” від 28 вересня 2007 р. № 329. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/>

Надійшла до редколегії 18.04.2010 р.